

Uvodna riječ

Nekoliko riječi o rodno utemeljenom nasilju nad ženama

Poštovano čitateljstvo,

rodno utemeljeno nasilje nad ženama je sveprisutno, najjače ukorijenjeno i najučestalije kršenje ljudskih prava u svijetu. Riječ je o strukturalnom nasilju koje je jedan od ključnih socijalnih mehanizama kojim se žene prisilno stavlja u podređeni položaj u odnosu na muškarce (*Preambula, Istanbulska konvencija*). Rodno utemeljeno nasilje je ono koje se provodi nad određenom osobom zbog njezina spola ili roda te koje nerazmjerno pogađa osobe određenog roda. Taj rod je ženski pa je žrtva rodnog nasilja u pravilu žena baš zato što je žena. Prototip rodno uvjetovanog nasilja je seksualno nasilje koje se gotovo u pravilu provodi nad ženama kao žrtvama. Nasilje nad ženama manifestacija je povijesno nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, koji su doveli do dominacije nad ženama i diskriminacije žena od strane muškaraca te do sprečavanja punog napretka žena (*Preambula, Istanbulska konvencija*). Osvještavanje činjenice da su žene žrtve kaznenih djela zbog rodne diskriminacije, njihove rodne uloge, podzastupljenosti u procesima političkog i ekonomskog odlučivanja, zloporabe moći, patrijarhalnih društvenih obrazaca, rodnih stereotipova, predrasuda prema ženama, misoginog govora mržnje te tolerancije nasilja dovelo je do međunarodnopravnih zahtjeva za uvođenjem u kazneno pravo i kazneno pravosuđe rodne perspektive.

Statistički podaci nesmiljeno potvrđuju težinu, raširenost i strukturnu uvjetovanost rodno utemeljenog nasilja. Prema najnovijem izvješću UN-a procjenjuje se da je tijekom 2021. godine ubijeno 81.100 žena i djevojčica na svijetu te da se taj broj već desetljećima ne mijenja. Većina ubojstava rodno je motivirana pa je u 2021. godini oko 45.000 žena i djevojčica ubijeno od strane intimnih partnera ili drugih članova obitelji. To znači da je u prosjeku više od pet žena ili djevojčica ubijeno svaki sat od strane člana njihove obitelji. Veliku većinu ubojstava globalno čine muškarci i dječaci (81%).¹ U Europi udio osuđenih muškaraca je 90%, a u SAD-u 92%.² Dok je samo 11% ubojstava muškaraca počinjeno u privatnom području života, 56% ubojstava žena počinjeno je od strane intimnih partnera ili drugih članova obitelji. Stoga su žene nerazmjerno

---

¹ Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide), Research and Trend Analysis Branch, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women), 2022.

² V. izvore u završnom radu “Žene kao počinitelji kaznenih djela u suvremeno doba”, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:007323>

pogođene namjernim oduzimanjem života u privatnoj sferi te je glavni uzrok smrti žena na globalnoj razini nasilje koje počine njihovi partneri.³ U Europi je trećina svih žena doživjela fizičko ili seksualno nasilje barem jednom tijekom svog odraslog života, svaka dvadeseta žena je silovana, a više od jedne desetine žena pretrpjelo je seksualno nasilje koje je uključivalo uporabu sile.⁴

Rodno utemeljeno nasilje nad ženama najopasniji je oblik kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. Po svojoj rasprostranjenosti i težini posljedica nije ga moguće usporediti niti s jednom drugom vrstom kaznenih djela uključujući terorizam ili organizirani kriminalitet koji, sudeći po jačini i učinkovitosti mjera koje se poduzimaju protiv njih, napadaju dobra koja su na društvenoj ljestvici vrijednosti na puno višem mjestu od života, dostojanstva, fizičkog i psihičkog integriteta žena. Jedino su koruptivna kaznena djela u Hrvatskoj po svojoj raširenosti komparabilna s nasiljem nad ženama, ali bez obzira na teške društvene i ekonomske posljedice koruptivnih djela, ona po težini nisu usporediva s masovnim teškim kršenjima ljudskih prava žena. Riječ je o ubojstvima, silovanjima i drugim oblicima seksualnog nasilja, fizičkom i psihičkom nasilju u obitelji, tjelesnim ozljedama, trajnom ili teškom narušenju zdravlja, prisilama, prijetnjama, trgovanju ljudima, ropstvu i prisilnom radu, prisili na prostituciju, nametljivom ponašanju, seksualnom uznemiravanju i drugim oblicima rodne diskriminacije.

Tvrđenje o izuzetnoj opasnosti rodno utemeljenog nasilja dovoljno potvrđuju podaci o femicidu kao njegovu najekstremnijem obliku koji čini iznimno velik udio svih ubojstava u Hrvatskoj. Nažalost, hrvatska statistika o femicidu ne odstupa od globalne slike. Prosječno su 50% svih ubijenih u Hrvatskoj žene, u više od 30% slučajeva se radi o femicidu tijekom kojeg su žene ubijene od strane supruga, partnera, bivših supruga, sinova, očeva ili druge bliske osobe. Muškarci su velikom većinom počinitelji ubojstava u postotku od 85 do 90%.⁵ Broj ubijenih žena u godini je između 10 i 20, od kojih je broj žena ubijenih od strane intimnih partnera u pravilu veći od 50%.⁶ Ovi podaci su iznimno zabrinjavajući iz aspekta stalnog, kao i naglog rasta broja femicida jer u usporedbi

---

³ Supra bilj. 1.

⁴ Izvješće Agencije Europske unije za temeljna prava iz ožujka 2014. godine. V. i Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. Geneva: World Health Organization; 2021.

⁵ U 2019. godini osuđeno je 16 žena (14 %) i 98 muškaraca (86 %) za ubojstvo i teško ubojstvo, u 2020. godini 10 žena (9 %) i 107 muškaraca (91 %), u 2021. godini osuđeno je 14 žena (11 %) i 108 muškaraca (98 %) za ubojstvo i teško ubojstvo. Statistički pregled MUP-a, 2020., 2021. i 2022.

⁶ Tako je 2016. od 44 ubojstva bilo 20 žena, od kojih 12 od strane bliskih osoba, 2017. godine od 43 ubojstva bilo je 18 žena, od kojih 9 od strane bliskih osoba, 2018. godine od 22 ubojstva bilo je 8 žena, od kojih 4 od strane bliskih osoba, 2019. godine od 30 ubojstava bilo je 13 žena, od kojih 7 od strane bliskih osoba, 2020. godine od 36 ubojstava bilo je 19 žena,

s 2018. godinom imamo porast od 50%. Osim toga, Hrvatska, **u kojoj je ove godine do kraja listopada ubijeno 13 žena**, ima izuzetno lošu statistiku i u usporedbi s drugim europskim državama. Tako je Italija, država s 59 milijuna stanovnika, ove godine imala 104, a Francuska sa 67 milijuna stanovnika 122 ubijene žene. To znači da je u Hrvatskoj ubijeno dvostruko više žena na milijun stanovnika nego u Italiji i Francuskoj u kojima su u povodu Međunarodnog dana nasilja nad ženama u studenome ove godine održani masovni prosvjedi.

Učestalost femicida i nasilja nad ženama dovodi do njihove normalizacije te društvene, medijske i državne tolerancije. Femicid se ne naziva ubojstvo, nego tragedija ili obiteljska tragedija, osobito ako ubojica počini i samoubojstvo, prednost i fokus je na počinitelju, traže se opravdanja i prihvatljivi razlozi za oduzimanje života i nasilje kao što su alkohol, ponašanje žrtve suprotno njezinoj rodnoj ulozi, ljubomora, pa čak i ljubav, te se vlast ispričava i tvrdi da ne može ništa poduzeti protiv takvih nasilnika „monstruma“.

Ipak, uza sve opravdane kritike, ne može se osporiti da su vremena kada se nasilje nad ženama ne samo prešutno toleriralo, a time i poticalo, iza nas. Vlast javno i kontinuirano osuđuje nasilje nad ženama, Hrvatska je prije četiri godine, 13. travnja 2018., ratificirala Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija), Međunarodni dan borbe nasilja nad ženama 25. studenoga, kada su 1960. godine u Dominikanskoj Republici ubijene tri sestre Mirabal (*Patria, Minerva i María Teresa*), svake se godine obilježava na najvišoj državnoj razini, a Hrvatska ima i Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama kojim se također obilježava ubojstvo triju žena na Općinskom sudu u Zagrebu, kada su 1999. godine tijekom brakorazvodne parnice ubijene supruga *Gordana Oraškić*, odvjetnica *Hajra Prohić* i sutkinja *Ljiljana Hvalec* te ranjena zapisničarka *Stanka Cvetković*. Javna obilježavanja, iako simboličkog karaktera, iznimno su važna za dizanje svijesti cijele javnosti o ovom teškom problemu te za postizanje sveopće osude nasilja nad ženama.

Nema sumnje da su veliki pomaci napravljeni i u normativnoj regulaciji koja je ne tako davno neskriveno tolerirala nasilje nad ženama i štitila počinitelje. Tako su u Kaznenom zakonu seksualni delikti bili smješteni u glavu pod naslovom kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, što znači da je zaštitno dobro kod teških nasilnih kaznenih djela protiv žena bio spolni moral društvene zajednice; u kojem se silovanje moglo počinuti samo snošajem i bilo je isključeno u bračnoj zajednici (prije KZ/97); u kojem se nasilje prema ženama

---

od kojih su 9 ubili njihovi partneri, u 2021. godini od 30 ubojstava 14 su bile žene, a 11 ih je ubila bliska osoba, dok je 2022. godine do kraja listopada od ukupno 26 ubojstava ubijeno 13 žena. Podaci se nalaze u godišnjim izvješćima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Vidi i <https://panopticum.hr/prs-dinamika-femicida-u-2022-ukazuje-na-godinu-s-najvecim-brojem-ubijenih-zena/>

u obliku teške tjelesne ozljede u slučajevima srodstva, bračne ili izvanbračne zajednice između počinitelja i oštećenika te silovanja žene s kojom počinitelj živi u bračnoj zajednici progonilo samo na prijedlog žrtve (KZ/97).

Rješenja u pozitivnom Kaznenom zakonu otkrivaju znatno pooštrenu zakonsku politiku kažnjavanja nasilja nad ženama te normiranje rodne perspektive na način da činjenje nasilnih kaznenih djela prema bliskoj osobi predstavlja kvalifikatornu okolnost pa se u slučaju ubojstva ili silovanja žene od strane partnera inkriminira teško ubojstvo i teško silovanje sa strožim zakonskim okvirima za odmjerenje kazne; zapriječena je teža kazna za osobito tešku, tešku i običnu tjelesnu ozljedu, protupravno oduzimanje slobode i otmicu; kazneno djelo prisile protiv bliske osobe progona se po službenoj dužnosti, a prijetnja na prijedlog žrtve; uvedeno je kazneno djelo nametljivo ponašanje i nasilje u obitelji; bliska osoba obuhvaća sve oblike životnog partnerstva te intimnog partnera, uključujući i bivšeg; uvedene su brojne mjere opreza za zaštitu žrtava tijekom kaznenog postupka; uvedena je dokazna zabrana izvođenja dokaza o ranijem spolnom ponašanju žrtve i njezine seksualne sklonosti; žrtve, a posebno žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima imaju brojna prava sukladno europskim standardima i dr. Došlo je do promjene i u kaznenoj politici sudova te su se u slučaju kaznenih djela teško ubojstvo i teško silovanje počele izricati i dugotrajne kazne zatvora, za što primjer možemo naći u komentaru sudske prakse u ovom broju. Donesen je i Zakon o zaštiti nasilja u obitelji, Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji 2017. – 2022. te Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

Na tom valu opće osude nasilja nad ženama te političkim i pravosudnim nastojanjima da dođe do bitnih promjena u kaznenopravnoj prevenciji i zaštiti žrtava i Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu prvi put od svog postojanja organiziralo je savjetovanje na temu nasilja nad ženama. Na pojedinim savjetovanjima smo i u prethodnim godinama mogli čuti izlaganja o rodnom nasilju (vidi u Ljetopisima radove autorica i autora *Dragičević Prtenjača, Dundović, Filipović, Garačić, Grozdanić, Jelenić, Kondor-Langer, Kovčo Vukadin, Kurtović, Martinović, Martinjak, Modly, Munivrana, Oset, Radačić, Rittossa, Škorić, Vinja, Vračan*), a na posljednjem savjetovanju održano je i izlaganje o Istanbulskoj konvenciji (*Željko*), ali nikada ranije tema savjetovanja nije bila diskriminacija nad ženama, rodno nasilje ili obiteljsko nasilje. Dodatni poticaj mogla je biti i činjenica da se savjetovanje ove godine održava upravo tjedan dana nakon Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, kada traje razdoblje aktivizma protiv rodno uvjetovanog nasilja koju vodi civilno društvo diljem svijeta pod nazivom UNITE, a kojem i samo Udruženje pripada. Naime, pod vodstvom glavnog tajnika UN-a od 2008. godine provodi se od Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama 25. studenoga do Međunarodnog dana ljudskih prava 10. prosinca 2022. godine 16 dana intenzivne borbe protiv nasilja nad ženama, a u koje će se ove godine temom savjetovanja uključiti i

Udruženje. Ovoj globalnoj inicijativi pod parolom „Oboji svijet narančasto“ s ciljem podizanja svijesti priključio se i Ljetopis izabравši narančasti ukras na svojim koricama.

Stoga svakako treba čestitati predsjednici Udruženja dr. sc. *Lauri Valković* i Upravnom odboru na prelasku preko Rubikona i na izboru ove za kazneno pravosuđe vitalne teme koja predstavlja važan programski korak u radu Udruženja. To je iznimno važno za prestanak desetljetne marginalizacije nasilja nad ženama kao sporedne i drugorazredne kaznenopravne teme rezervirane za nevladin sektor usprkos tomu što je riječ o najtežem obliku kriminaliteta i gorućem društvenom problemu koji zahtijeva poduzimanje maksimalnih napora za njegovo rješavanje.

Iako je za rodno utemeljeno nasilje kaznenopravna reakcija, kao i za svaki drugih oblik kriminaliteta, *ultima ratio societatis* pa su primarno edukacijske mjere radi podizanja svijesti djece, žena i muškaraca, pravosudnih dužnosnika i dužnosnica te policijskih službenika i službenica, kao i svih drugih državnih službenika važnije i učinkovitije za sprečavanje budućeg nasilja, kada se ono dogodi u obliku kaznenih djela, država je dužna reagirati na višestruke načine. Ona je dužna provesti učinkovit kazneni postupak, to znači pravovremeno spriječiti daljnje nasilje prije i tijekom kaznenog postupka, djelotvorno zaštititi ženu od počinitelja izricanjem i osiguranjem provođenja mjera zaštite, izreći odgovarajuću kaznu koja će djelovati specijalno, ali i generalno-preventivno, kao i poduzeti druge potrebne sigurnosne ili zaštitne mjere. Koliko Hrvatska u svojem zakonodavstvu te pravosudnoj, policijskoj i penitencijarnoj praksi ispunjava svoje međunarodne obveze i uspješno se suprotstavlja nasilju nad ženama, moći ćete pročitati u nizu izvrsnih radova u Ljetopisu koji je pred vama, od kojih se najveći dio temelji ne samo na literaturi i međunarodnoj judikaturi, nego i na vlastitim empirijskim istraživanjima sudske prakse.

Tako će nas autorice *Škorić* i *Rittossa* upoznati s problemima u izboru vrste i mjere kazne u sudskoj praksi u odnosu na najteži oblik rodnog nasilja – teško ubojstvo ranije zlostavljane bliske osobe. Autorice *Bilušić* i *Barić* upozoravaju na nedostatke u sustavu od policijskog postupanja, preko kaznenog postupka do izvanpostupovne zaštite žrtava nasilja u obitelji. Autori *Bonačić* i *Filipović* pišu o fenomenu dvostrukih uhićenja kod prekršaja nasilja u obitelji, što je jedan od dugotrajnih strukturalnih problema u kaznenom kao i prekršajnom postupku koji dovodi ne samo do sekundarne viktimizacije, nego i do nepravičnih osuda žrtava nasilja. *Burić Ramadanović* donosi nam rad o tome ispunjava li Hrvatska svoju međunarodnu i ustavnu obvezu provođenja učinkovite istrage nasilja u obitelji te seksualnog zlostavljanja djece, ali prikazuje i praksu Europskog suda za ljudska prava kao i Ustavnog suda u odnosu na povredu zabrane mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg ponašanja te prava na privatnost. Sveobuhvatan i vrstan rad na temu povrede djetetovih prava iz povijesne, materijalnopravne, procesne i međunarodnopravne perspektive napisao je *Martinović* i ukazao na

neraskidivu povezanost nasilja nad djecom i ženama u obitelji. Daljnja grupa od tri rada na temu trgovanja ljudima usko je povezana s temom savjetovanja jer je također riječ o kaznenim djelima rodnog nasilja. *Maršavelski* je kroz opsežan rad koji uključuje i empirijske pokazatelje trgovanja ljudima i ropstva dao prijedloge za unapređenje pravnog okvira u odnosu na detektiranje žrtava, određivanje pravilnijih pravnih kvalifikacija djela te poboljšanje položaja žrtava u kaznenom postupku. *Brđanović i Supančić* napisali su rad s naglaskom na judikaturu Europskog suda za ljudska prava te kvantitativne i kvalitativne analize domaće sudske prakse. Treći rad napisao je dugogodišnji suradnik hrvatske nacionalne grupe u sklopu Međunarodnog udruženja za kazneno pravo (AIDP), američki odvjetnik *Steven Becker* u obliku analize slučaja (*case study*) s fokusom na pitanje zašto se često kod kaznenih djela ubojstva zanemaruje trgovanje ljudima kao obilježje djela.

Međutim, naziv ovogodišnjeg savjetovanja „Izazovi za kaznenopravni sustav – od nasilja nad ženama do kibernetičkog kriminala“ otkriva nam da će se na njemu raspravljati i o drugim temama. Tako o aktualnoj temi kibernetičkog kriminaliteta, za koju postoji velika spoznajna potreba u hrvatskoj stručnoj javnosti u odnosu na međunarodnopravne standarde, progovara *Glavić* u znanstvenom radu o Drugom dodatnom Protokolu uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu, kao i *Dougherty* i *Lastrić Đurić* u prikazu regulative istrage i kaznenog progona kibernetičkog kriminala i kriminala povezanog s kriptovalutama u Sjedinjenim Američkim Državama.

Kao i uvijek, na savjetovanju će se raspravljati o pitanjima vezanim uz aktualnu reformu kaznenog zakonodavstva. *Burić* nam je priredio znanstveni rad u kojem kritički vrednuje rješenja iz IX. Novele Zakona o kaznenom postupku kojima zakonodavac nastoji odgovoriti na izazove koje suvremena tehnologija stavlja pred kazneni postupak i kazneno pravosuđe. Prenošnje i primjena prava djece i maloljetnika koja proizlaze iz Direktive Europske unije u maloljetničko kazneno pravo tema je rada autorica *Dragičević Prtenjača, Radić i Rizvić*, a koji uz teorijsku i normativnu analizu sadrži i rezultate empirijskog istraživanja predmeta iz sudske prakse. Alternativnu sankciju rad za opće dobro kroz povijesni i normativni razvoj tijekom četvrt stoljeća, prikaz sudskih sentenci i prijedloge za rješavanje problema iz sudske prakse u svome su radu obradili autori *Miličević, Lalić i Brkić*.

Uz materijale s 35. savjetovanja, Ljetopis i u ovom broju donosi komentar sudske prakse našeg stalnog suradnika, profesora emeritusa *Petra Novoselca* te prikaz knjige „Proces protiv Dilette [Motovun, 1271.]. U prožimanju rimskog, kanonskog, običajnog i mletačkog prava“ autora *Dunje Milotić i Ivana Milotića* koji je napisala *Darija Željko*.

Završno bih htjela zahvaliti lektorima *Petru Vukoviću, Lidiji Menges* i *Marqu Daviesu*, kao i djelatnicima tiskare, a osobito gospođi *Gordani Vinter* koji

su svojim dodatnim, žurnim i prekomjernim radom omogućili pravovremenu objavu ovog broja časopisa usprkos nepredviđenim subjektivnim i objektivnim okolnostima.

U nadi da će ovo savjetovanje, kao i radovi pridonijeti smanjenju diskriminacije i nasilja nad ženama, kao i prevenciji drugih oblika kriminaliteta uz osiguranje pravičnog postupka za počinitelje i učinkovitog za žrtve, želim vam uspješno savjetovanje i užitek u intelektualnom obogaćivanju i stručnom obogaćivanju uz brojne, zanimljive i vrsne radove koji su pred vama.

Glavna urednica

Prof. dr. sc. Zlata Đurđević